

3. Сапейко Л.В. Правове регулювання аліментних обов'язків батьків та дітей: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.В. Сапейко; Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2003. – 187 с.

Ключові слова: аліменти, утримання, опіка, кодекс, сімейне право, позашлюбні діти, подружжя, встановлення батьківства.

Ключевые слова: алименты, содержание, опека, кодекс, семейное право, внебрачные дети, супруги, установление отцовства.

Key words: alimony, retention, guardianship, code, family law, extra-marriageable children, married couple, establishment of paternity.

ЯКИМЕНКО ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри історії держави і права*

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ЯК РІЗНОВИД ДИСЦИПЛІНАРНОГО СТЯГНЕННЯ У СУДОВИХ СТАТУТАХ 1864 РОКУ

Судова реформа 1864 року внесла серйозні зміни у правовий статус дореволюційних суддів, зокрема в сфері їх юридичної відповідальності: біли переглянуті підстави притягнення додисциплінарної відповідальності, закріплені нові види дисциплінарних стягнень. Однією з новел Судової реформи 1864 року стало впровадження нового, невідомого раніше російському дореволюційному праву, стягнення – застереження.

Застереження зазначалось першим серед дисциплінарних стягнень і за задумом реформаторів повинна була становити первинний захід дисциплінарного впливу, за допомогою якого контролюючі органи вказували судовому чиновнику на недоліки у його роботі. «Застереження, – відзначають автори Судових статутів 1864 року, – як показує прямий зміст цього слова, фактично не є стягненням. Це самий найлегший дисциплінарний захід, який полягає лише у постановці на вид посадовій особі того факту, що зроблені ним упущення стали відомі керівникові, і є немовби порадою утриматися від подібних упущень у майбутньому» [1, с. 185]. Фактично, можна вести мову про прагнення реформаторів знайти компроміс між необхідністю зберегти певні важелі впливу на суддю, і разом з тим, забезпечити його самостійність. Особливо це проявлялося щодо мирових суддів, які обиралися органами місцевого самоврядування і формально не були підпорядковані загальним судовим відомствам.

Законодавець допускав існування різноманітних форм застережень – як у усній, так і письмовій формі. При цьому, як у законодавстві, так і у правозастосовній практиці були відсутні загальні підходи, щодо критеріїв застосування тієї чи іншої форми. Як правило, нижчі судові інстанції вдавалися до письмового попередження у випадках грубих порушень суддею своїх обов'язків. Так, стосовно мирових суддів письмові застереження були винесені місцевими судовими палатами за

«повідільний розгляд справи» (більш ніж два роки) та за «порушення правил рахування, зберігання та видачі грошей» [2]. Натомість, вища судова інстанція – Правлячий Сенат, застосував письмову форму застереження і до дрібних проступків, зокрема покаравши мирового суддю, який був винним лише у різких висловлюваннях під час судового процесу [3, с. 30]. Принагідно відзначимо, що в науковій літературі окремі автори висловлюють точку зору, що саме Правлячий Сенат був єдиним органом, що мав право застосовувати до мирових суддів такий вид дисциплінарного стягнення. Так, у своєму дослідженні С.В. Лонская зазначає, що: «виключним правом оголошувати застереження володів Касаційний департамент Правлячого Сенату (туди направлялись матеріали з судових палат)» [4, с. 108]. Наведені нами приклади демонструють помилковість цієї точки зору – судові палати могли самостійно оголошувати застереження, не вдаючись до посередництва Правлячого Сенату. Натомість, помилковий висновок щодо виключних прав, як правило, базується на невірному тлумаченні ст. 265 Заснування судових установ (Далі – ЗСУ) де дійсно зазначається, що «право робити застереження належить виключно Касаційному департаменту Правлячого Сенату» але лише у випадках коли таке застереження робиться всьому складу суду, а не окремому суддю [1, с. 186-187].

Застереження, як різновид дисциплінарної санкції, не була відома раніше російському законодавству, тож на перших порах виник ряд проблем під час його застосування. Одним з найбільш спірних питань стали підстави накладення цього дисциплінарного стягнення. Згідно ст. 263 ЗСУ, дисциплінарні стягнення визначені у ст. 262 УСУ повинні були накладатися за вчинення проступків, щодо яких Уложенням про покарання кримінальні та виправні передбачало застосування подібних санкцій або вирахування з часу служби [1, с. 185]. Однак, як ми зазначили попередньо, інститут застереження з'явився лише у 1864 році, і в редакції Уложення 1857 року він був відсутній. Більш того, нова редакція Уложенням про покарання кримінальні та виправні від 1866 року також не містила такого виду дисциплінарного стягнення. Виникала правова колізія і відповідні органи тривалий час не знали, як і коли можна застосовувати цей захід дисциплінарного впливу. В результаті, у багатьох випадках на місцевому рівні починається самостійне тлумачення змісту статі 263 ЗСУ і застереження починає масово застосовуватися, як заміна більш суворим заходам дисциплінарного впливу. Так, мирового суддю, що був звинувачений у «порушенні правил рахування, зберігання та грошей» повинні були притягати до відповідальності на підставі статті 473 Уложення про кримінальні та виправні, в якій самою «м'якою» санкцією було оголошення суворого зауваження (проступок вчинявся у перший раз) або суворої догани (проступок вчинявся вдруге) [5]. Натомість, орган дисциплінарного провадження ігноруючи той факт, що суддя вже притягнувся до дисциплінарної відповідальності, вирішив замінити ці стягнення на оголошення зауваження у письмовій формі [2]. Означене явище – заміни суворих дисциплінарних стягнень менш тяжким зауваженням набуло такого поширення, що в це питання вимушений був втрутитися Правлячий Сенат вказавши, що застере-

ження може застосовуватися лише у випадках коли нормами Уложення про покарання передбачено накладення «легких» санкцій у вигляді зауваження чи догани, без внесення у послужний список. Натомість, застосування у всіх інших випадках застереження є недоцільним та неправильним, оскільки зміст цього покарання не відповідає важливості проступку [3, с. 32].

Складно оцінити наскільки застереження виявилось ефективним інструментом впливу на суддів. З однієї сторони, позитивним ефектом від впровадження подібного інституту стала можливість «м'якого впливу» на суддю, що не супроводжувалося особистими обмеженнями чи матеріальними втратами. В разі добросовісних помилок чи разової недбалості, подібні санкції залишали широку можливість для виправлення та не створювали їм значних перешкод у подальшій професійній діяльності. Водночас, практики заміни зауваженням більш серйозних дисциплінарних стягнень показала і слабкі сторони нововведення – воно дозволяло порушникам уникати серйозних санкцій, що, у свою чергу, робило їх більш схильними до вчинення аналогічних проступків у майбутньому. Значною мірою це зумовлювалося, як недосконалістю тогочасного законодавства, так і діями органів, що займалися накладенням дисциплінарних стягнень.

Таким чином, застереження слід розглядати як компромісний варіант між прагненням реформаторів забезпечити незалежність суддів та необхідністю контролю за якістю їх діяльності. Дисциплінарне стягнення носило виховний характер і було покликано показати сумлінним суддям допущені ними прорахунки, у випадках коли недоцільно було застосовувати інші, більш тяжкі види дисциплінарних покарань.

Список використаної літератури:

1. Судебные Судебные уставы 20 ноября 1864 года с изложением рассуждений, на коих они основаны. Ч. 3. 2-е изд., доп. С.-Пб.: Тип. 2 Отд. собств. е. и. в. канцелярии, 1867. 570 с.
2. Попп И. Дело о гибели лошади Попов рассматривал шесть лет!: как на Урале боролись с недобросовестными и ленивыми судьями / *Родина*. 2018. № 1. URL: <https://rg.ru/2018/01/19/rodina-sudii.html> (дата звернення: 10.04.2020).
3. Рынков Н. Сборник решений Правительствующего Сената по вопросам о привлечении к ответственности должностных лиц судебного ведомства за неправильные действия по службе. СПб.: тип. Правительствующего Сената, 1879.
4. Лонская С.В. Очерки истории мировой юстиции Российской империи (1864–1917 гг.). М.: Юрлитинформ, 2013.
5. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1866 года : с дополнениями по 1 янв. 1876 г. / сост. проф. С.-Петерб. ун-та Н. С. Таганцевым ; [авт. предисл. Н. С. Таганцев]. – Изд. 2-е, перераб. и доп. Санкт-Петербург: Тип. М. Стасюлевича, 1876. [2], II, 726 с.

Ключові слова: застереження, дисциплінарне стягнення, незалежність суддів.

Ключевые слова: предостережение, дисциплинарное взыскание, независимость судей.

Key words: warning, disciplinary action, independence of judges.